श्रीः
श्रीमते रामानुजाय नमः
श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः
श्रीसीतालक्ष्मणभरतशत्रुघ्नहनुमत्समेत श्रीरामचन्द्र परब्रह्मणे नमः

श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये उत्तरकाण्डे

॥ एकत्रिंशः सर्गः ॥

This document has been prepared by

Sunder Kidāmbi

with the blessings of

श्री रङ्गरामानुज महादेशिकन्

His Holiness śrīmad āṇḍavan śrīraṅgam

श्रीः

श्रीमते रामानुजाय नमः

श्रीमते निगमान्तमहादेशिकाय नमः

श्रीसीतालक्ष्मणभरतशत्रुघ्नहनुमत्समेत श्रीरामचन्द्र परब्रह्मणे नमः

॥ एकत्रिंशः सर्गः ॥

रावणस्य माहिष्मत्यां गमनं तत्रत्यं राजानमर्जुनमनुपलभ्य मन्त्रिभिः सह तेन विन्ध्यगिरिपार्श्वे नर्मदायां स्नात्वा भगवतः शिवस्य समाराधनम्

ततो रामो महातेजा विस्मयात् पुनरेव हि।
उवाच प्रणतो वाक्यमगस्त्यमृषिसत्तमम् ॥ 7.31.1 ॥

भगवन् राक्षसः क्रूरो यदाप्रभृति मेदिनीम्।
पर्यटत् किं तदा लोकाः शून्या आसन् द्विजोत्तम ॥ 7.31.2 ॥

राजा वा राजमात्रो वा किं तदा नात्र कश्चन।
धर्षणं यत्र न प्राप्तो रावणो राक्षसेश्वरः ॥ 7.31.3 ॥

उताहो हतवीर्यास्ते बभूवुः पृथिवीक्षितः।
बहिष्कृता वरास्त्रैश्च बहवो निर्जिता नृपाः ॥ 7.31.4 ॥

राघवस्य वचः श्रुत्वा अगस्त्यो भगवानृषिः।
उवाच रामं प्रहसन् पितामह इवेश्वरम् ॥ 7.31.5 ॥

इत्येवं बाधमानस्तु पार्थिवान् पार्थिवर्षभ।
चचार रावणो राम पृथिवीं पृथिवीपते ॥ 7.31.6 ॥

ततो माहिष्मतीं नाम पुरीं स्वर्गपुरीप्रभाम्।
सम्प्राप्तो यत्र सान्निध्यं सदासीद् वसुरेतसः ॥ 7.31.7 ॥

तुल्य आसीन्नृपस्तस्य प्रभावाद् वसुरेतसः।
अर्जुनो नाम यत्राग्निः शरकुण्डेशयः सदा ॥ **7.31.8** ॥

तमेव दिवसं सोऽथ हैहयाधिपतिर्बली।
अर्जुनो नर्मदां रन्तुं गतः स्त्रीभिः सहेश्वरः ॥ **7.31.9** ॥

तमेव दिवसं सोऽथ रावणस्तत्र आगतः।
रावणो राक्षसेन्द्रस्तु तस्यामात्यानपृच्छत ॥ **7.31.10** ॥

क्वार्जुनो नृपतिः शीघ्रं सम्यगाख्यातुमर्हथ।
रावणोऽहमनुप्राप्तो युद्धेप्सुर्नृवरेण ह ॥ **7.31.11** ॥

ममागमनमप्यग्रे युष्माभिः सन्निवेद्यताम्।
इत्येवं रावणेनोक्तास्तेऽमात्याः सुविपश्चितः ॥ **7.31.12** ॥

अब्रुवन् राक्षसपतिमसान्निध्यं महीपतेः।
श्रुत्वा विश्रवसः पुत्रः पौराणामर्जुनं गतम् ॥ **7.31.13** ॥

अपसृत्यागतो विन्ध्यं हिमवत्सन्निभं गिरिम्।
स तमभ्रमिवाविष्टमुद्भ्रान्तमिव मेदिनीम् ॥ **7.31.14** ॥

अपश्यद् रावणो विन्ध्यमालिखन्तमिवाम्बरम्।
सहस्रशिखरोपेतं सिंहाध्युषितकन्दरम् ॥ **7.31.15** ॥

प्रपातपतितैः शीतैः साट्टहासमिवाम्बुभिः।
देवदानवगन्धर्वैः साप्सरोभिः सकिन्नरैः ॥ **7.31.16** ॥

स्वस्त्रीभिः क्रीडमानैश्च स्वर्गभूतं महोच्छ्रयम्।
नदीभिः स्यन्दमानाभिः स्फटिकप्रतिमं जलम् ॥ **7.31.17** ॥

फणाभिश्चलजिह्वाभिरनन्तमिव विष्ठितम्।
उत्क्रामन्तं दरीवन्तं हिमवत्सन्निभं गिरिम् ॥ **7.31.18** ॥

पश्यमानस्ततो विन्ध्यं रावणो नर्मदां ययौ।
चलोपलजलां पुण्यां पश्चिमोदधिगामिनीम्॥ **7.31.19**॥

महिषैः सृमरैः सिंहैः शार्दूलर्क्षगजोत्तमैः।
उष्णाभितप्तैस्तृषितैः सङ्क्षोभितजलाशयाम्॥ **7.31.20**॥

चक्रवाकैः सकारण्डैः सहंसजलकुक्कुटैः।
सारसैश्च सदा मत्तैः कूजद्भिः सुसमावृताम्॥ **7.31.21**॥

फुल्लद्रुमकृतोत्तंसां चक्रवाकयुगस्तनीम्।
विस्तीर्णपुलिनश्रोणीं हंसावलिसुमेखलाम्॥ **7.31.22**॥

पुष्परेण्वनुलिप्ताङ्गीं जलफेनामलांशुकाम्।
जलावगाहसुस्पर्शीं फुल्लोत्पलसुभेक्षणाम्॥ **7.31.23**॥

पुष्पकादवरुह्याशु नर्मदां सरितां वराम्।
इष्टामिव वरां नारीमवगाह्य दशाननः॥ **7.31.24**॥

स तस्याः पुलिने रम्ये नानामुनिनिषेविते।
उपोपविष्टः सचिवैः सार्धं राक्षसपुङ्गवः॥ **7.31.25**॥

प्रख्याय नर्मदां सोऽथ गङ्गेयमिति रावणः।
नर्मदादर्शने हर्षमाप्तवान् स दशाननः॥ **7.31.26**॥

उवाच सचिवांस्तत्र सलीलं शुकसारणौ।
एष रश्मिसहस्रेण जगत् कृत्वेव काञ्चनम्॥ **7.31.27**॥

तीक्ष्णतापकरः सूर्यो नभसो मध्यमास्थितः।
मामासीनं विदित्वैव चन्द्रायति दिवाकरः॥ **7.31.28**॥

नर्मदाजलशीतश्च सुगन्धिः श्रमनाशनः।
मद्भयादनिलो ह्येष वात्यसौ सुसमाहितः॥ **7.31.29**॥

इयं वापि सरिच्छ्रेष्ठा नर्मदा नर्मवर्धिनी।
नक्रमीनविहङ्गोर्मिः सभयेवाङ्गना स्थिता॥ **7.31.30**॥

तद्भवन्तः क्षताः शस्त्रैर्नृपैरिन्द्रसमैर्युधि।
चन्दनस्य रसेनेव रुधिरेण समुक्षिताः॥ **7.31.31**॥

ते यूयमवगाहध्वं नर्मदां शर्मदां शुभाम्।
सार्वभौममुखा मत्ता गङ्गामिव महागजाः॥ **7.31.32**॥

अस्यां स्नात्वा महानद्यां पाप्मनो विप्रमोक्ष्यथ।
अहमप्यद्य पुलिने शरदिन्दुसमप्रभे॥ **7.31.33**॥

पुष्पोपहारं शनकैः करिष्यामि कपर्दिनः।
रावणेनैवमुक्तास्तु प्रहस्तशुकसारणाः॥ **7.31.34**॥

समहोदरधूम्राक्षा नर्मदां विजगाहिरे।
राक्षसेन्द्रगजैस्तैस्तु क्षोभिता नर्मदा नदी॥ **7.31.35**॥

वामनाञ्जनपद्माद्यैर्गङ्गा इव महागजैः।
ततस्ते राक्षसाः स्नात्वा नर्मदायां महाबलाः॥ **7.31.36**॥

उत्तीर्य पुष्पाण्याजह्रुर्बल्यर्थं रावणस्य तु।
नर्मदापुलिने हृद्ये शुभ्राभ्रसदृशप्रभे॥ **7.31.37**॥

राक्षसैस्तु मुहूर्तेन कृतः पुष्पमयो गिरिः।
पुष्पेषूपहृतेष्वेवं रावणो राक्षसेश्वरः॥ **7.31.38**॥

अवतीर्णो नदीं स्नातुं गङ्गामिव महागजः।
तत्र स्नात्वा च विधिवज्जप्त्वा जप्यमनुत्तमम्॥ **7.31.39**॥

नर्मदासलिलात् तस्मादुत्ततार स रावणः।
ततः क्लिन्नाम्बरं त्यक्त्वा शुक्लवस्त्रसमावृतः॥ **7.31.40**॥

रावणं प्राञ्जलिं यान्तमन्वयुः सर्वराक्षसाः।
तद्गतीवशमापन्ना मूर्तिमन्त इवाचलाः॥ **7.31.41** ॥

यत्र यत्र च याति स्म रावणो राक्षसेश्वरः।
जाम्बूनदमयं लिङ्गं तत्र तत्र स्म नीयते॥ **7.31.42** ॥

वालुकावेदिमध्ये तु तल्लिङ्गं स्थाप्य रावणः।
अर्चयामास गन्धैश्च पुष्पैश्चामृतगन्धिभिः॥ **7.31.43** ॥

ततः सतामार्तिहरं परं वरं
    वरप्रदं चन्द्रमयूखभूषणम्।
समर्चयित्वा स निशाचरो जगौ
    प्रसार्य हस्तान् प्रणनर्त चाग्रतः॥ **7.31.44** ॥

॥ इत्यार्षे श्रीमद्रामायणे वाल्मीकीये आदिकाव्ये
उत्तरकाण्डे एकत्रिंशः सर्गः॥